

KOMUNIKAT POLSKO-UKRAIŃSKI NA TEMAT NAJNOWSZYCH DZIEJÓW OBU NARODÓW

Polacy i Ukraińcy 1918-48. Trudne pytania - pod takim tytułem odbyła się w dniach 7 - 9 czerwca 1996 r. w Podkowie Leśnej konferencja historyków polskich i ukraińskich. Zorganizowały ją: Forum Europy Środkowo-Wschodniej przy Fundacji im. Stefana Batorego oraz Ośrodek „Karta” w Warszawie. Spotkanie to zakończyło pierwszy etap międzynarodowego programu „Wspólne Miejsce - Europa Wschodnia”. Jego celem była wymiana poglądów obu stron na temat najnowszych dziejów stosunków polsko-ukraińskich oraz nawiązanie stałej współpracy historyków. Uważamy, że wypracowane na konferencji poglądy stanowią dopiero wstępny krok na drodze do poznania prawdy historycznej. Wiele kwestii wymaga dalszych badań niezbędnych zarówno ze względu na konieczność opracowania w Polsce i na Ukrainie nowych podręczników szkolnych, jak i na konieczność rzetelnej i obiektywnej popularyzacji szeroko rozumianej wiedzy historycznej. Mamy nadzieję, że spotkania polsko-ukraińskie będą kontynuowane zarówno przez wspomniane ośrodki, jak i działające w Polsce instytucje i organizacje naukowe. Dopiero bowiem solidne badania naukowe pozwolą bliżej poznać i zrozumieć przyczyny dawnych konfliktów. W związku z powyższym decydujemy się na publikację komunikatu ze wspomnianej konferencji.

S. STĘPIEŃ

*

Obie strony uznają, że niewłaściwe jest używanie w terminologii historycznej wobec narodu ukraińskiego w XX wieku określeń: „Rusini”, „ruski” itd. jako mylących i w wielu wypadkach nasuwających skojarzenia, a nawet utożsamiających z Rosją. Obie strony postulują używanie form: „Ukraina”, „ukraiński” itd.

*

1.

Historycy obu stron w podobny sposób oceniają okres budowy państwowości obu narodów w latach 1918-1919. Ówczesna wojna między naszymi

narodami - przy niemożności porozumienia się, a więc pokojowego uregulowania granic - przebiegała z reguły zgodnie z normami prawa międzynarodowego. Straty łączne szacuje się zgodnie na ok. 25 tysięcy osób.

Uznajemy, że polityka Józefa Piłsudskiego zmierzała do uznania niepodległości Ukrainy. Podpisany w 1920 roku sojusz z Ukrainą stanowił formę bloku antybolszewickiego, a także wypadkową interesów obu narodów walczących o swą samodzielność. Nie wynikał z chęci podporządkowania Ukrainy. Wyczerpanie Rzeczypospolitej wojną z Rosją uniemożliwiało kontynuowanie polityki ukraińskiej. Sojusz Piłsudski - Petlura został przekreślony postanowieniami pokoju ryskiego.

2.

Strona polska wskazuje na działania władz II Rzeczypospolitej, które umożliwiały rozwój społeczności ukraińskiej i jej pokojową koegzystencję ze społeczeństwem polskim. Znaczna część mniejszości ukraińskiej okazywała lojalność wobec państwa polskiego i poszanowanie prawa.

Obie strony uważają, że władze polskie nie zapewniały pełni praw należnych mniejszości ukraińskiej, jakie wynikały z tytułu podpisanych zobowiązań międzynarodowych.

Strona ukraińska za istotną cechę polityki władz polskich wobec Ukraińców uważa pozbawienie ich wielu podstawowych praw obywatelskich, stosowanie w celu wynarodowienia nie tylko legalnych, ale także bezprawnych metod (pacyfikacje itp.). Akcentując nacjonalistyczny charakter ówczesnej polityki polskiej, który doprowadził do konfrontacji polsko - ukraińskiej w 1930 roku w południowo-wschodnich województwach Polski. Mimo gotowości znacznej części Ukraińców do wypełnienia obowiązków obywatelskich wobec państwa polskiego, ukraińskie społeczeństwo jako całość nigdy nie uznało legalności władzy polskiej na tych terenach, traktując ją jako zaborczą.

Nie do przyjęcia jest dla strony ukraińskiej termin „Małopolska Wschodnia” oraz określanie terenów etnicznie ukraińskich (Galicja Wschodnia, Wołyń, Lwów, Łuck) jako „ziem polskich”, także dla okresu ich przynależności do państwa polskiego.

Według strony polskiej międzywojenne stosunki polsko-ukraińskie destabilizowały Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów i Komunistyczna Partia Zachodniej Ukrainy. Akcje terrorystyczne OUN spowodowały przeprowadzenie przez władze polskie ostrych represji.

Obie strony uznają różnice w polityce II Rzeczypospolitej na Wołyniu - w okresie rządów wojewody Henryka Józewskiego, i w późniejszym (1938-39),

kiedy wpływy obozu prawicowego spowodowały zaostrenie kursu politycznego wobec większości ukraińskiej na tych terenach.

3.

Strona polska twierdzi, że politykę polską lat 1939-44 wobec spraw ukraińskich warunkowały: przynależność Polski do koalicji antyniemieckiej; obrona terytorialnego status quo sprzed wojny (oparta o obowiązujące prawo międzynarodowe); negatywny stosunek do formacji współdziałających z Niemcami; konieczność dostosowania się do polityki koalicji antyhitlerowskiej, sprzeciwiającej się próbom porozumienia polsko-ukraińskiego, jako działania przeciwko członkowi tejże koalicji - Związkowi Radzieckiemu; ukraińskie próby restauracji własnego państwa. Te czynniki kształtowały płaszczyznę konfliktów polsko-ukraińskich.

Strona ukraińska uważa, że polska opinia publiczna jest niedostatecznie poinformowana o ogromnym wkładzie narodu ukraińskiego w walkę przeciw III Rzeszy. Stwierdzono dysproporcję pomiędzy stosunkiem Polaków do przypadków ukraińskiej kolaboracji z Niemcami (uwypuklanie), a polskiej kolaboracji (pominięcie).

Strona polska stwierdza, że zorganizowanej polskiej kolaboracji nie było.

4.

Największe kontrowersje wywołał problem krwawego konfliktu obu narodów w latach 1941- 1944.

Obie strony zgadzają się co do narodowo-wyzwoleńczego charakteru Ukraińskiej Powstańczej Armii.

Strona polska negatywnie ocenia jednak politykę i metody UPA stosowane wobec ludności polskiej.

Strona ukraińska przyczyn konfliktu upatruje przede wszystkim w przedwojennej, nacjonalistycznej polityce Polski, wymierzonej przeciwko Ukraińcom, która wpłynęła na rozwój nacjonalistycznych nastrojów w społeczeństwie ukraińskim. Odpowiedzialnością za szczególnie okrutny przebieg konfliktu strona ukraińska obarcza skrajnie nacjonalistyczne środowiska obu narodów.

Strona polska uważa, że ukraińskie podziemie nacjonalistyczne rozpoczęło działania zmierzające do depolonizacji obszarów Zachodniej Ukrainy, m.in. poprzez akcje wyniszczania ludności polskiej.

Strona ukraińska uważa, że Armia Krajowa w sposób zdecydowany dążyła do przywrócenia przynależności Zachodniej Ukrainy do państwa polskiego i kontroli nad tymi obszarami. To wywołało negatywną reakcję społeczeństwa ukraińskiego.

Strona polska przedstawia szacunkową liczbę Polaków zamordowanych na Wołyniu w latach 1939 - 1944 z rąk ukraińskich nacjonalistów - 50 tys. osób. Udokumentowano dotąd 34.647 przypadków zabójstw, zidentyfikowano z nazwiska 12.491 ofiar. Stan badań źródłowych nie pozwala obecnie na definitywne ustalenie liczby ofiar po obu stronach.

Strona ukraińska podkreśla, że pierwsze akcje terrorystyczne były skierowane przeciwko Polakom zatrudnionym w administracji niemieckiej. Stwierdza się, że nie wszystkie przypadki zabójstw miały podłoże polityczne bądź narodowe. Eskalacji okrucieństw sprzyjała demoralizacja społeczeństwa będąca skutkiem ideologii i praktyki obu reżimów totalitarnych.

Uczestnicy spotkania uważają za niewłaściwe przypisywanie szczególniego okrucieństwa wobec wszystkich ofiar walk.

Strona ukraińska stwierdza, że nie istnieje żaden dowód wskazujący na podjęcie przez dowództwo UPA decyzji o eksterminacji ludności polskiej.

Strona polska uważa, iż mimo braku dokumentów fakty świadczą o zaplanowaniu całej operacji.

Strona polska formułuje zarzut, że geneza i rozmiary zbrodni ukraińskich nacjonalistów na ludności polskiej nie znalazły dotąd właściwego miejsca w historiografii Ukrainy. Opinia publiczna w Polsce oczekuje uwzględnienia w tej historiografii faktów wyjątkowych okrucieństw, jakich się wówczas dopuszczano na Polakach.

Strona polska uznaje fakty eksterminacji ludności cywilnej za zbrodnię ludobójstwa. Odpowiedzialnością za jej zaplanowanie i zorganizowanie obarcza kierownictwo nacjonalistycznego OUN. Jednocześnie wskazuje, iż w „rzeziach wołyńskich” wzięła udział znaczna część ówczesnej społeczności ukraińskiej tamtych terenów, i kładzie nacisk na potrzebę wyjaśnienia tego fenomenu. Historycy polscy akcentują też konieczność wspólnego ustalenia geografii i chronologii „zbrodni wołyńskich” oraz bilansu strat poniesionych przez oba narody.

5.

Strona polska uważa, że główną metodą walki, zastosowaną przez władze polskie przeciwko UPA działającej na terenach powojennej, południowo-wschodniej Polski, były wysiedlenia ludności ukraińskiej.

Zastosowanie odpowiedzialności zbiorowej wobec całej ludności ukraińskiej, często nie mającej nic wspólnego z działalnością OUN-UPA, było pogwałceniem praw człowieka; oznaczało to zerwanie więzi rodzinnych, tradycji historycznej i kulturowej. Ogółem wysiedlono: do ZSRR - ok. 480 tys. osób, na tereny północno-zachodniej Polski - 140 tys. osób. Straty ukraińskie (1944 - 1949) wyniosły ok. 5500 zabitych. Straty polskie: ok. 2200 zabitych.

Działania militarne formacji polskich, mające w zasadzie służyć zabezpieczeniu akcji wysiedleńczej, w niektórych przypadkach doprowadziły do brutalnych pacyfikacji. Odwetowe akcje, skierowane przeciwko ukraińskiej ludności cywilnej, podjęły również niektóre oddziały podziemia polskiego.

Uważamy jednocześnie, że nie należy stawiać znaku równości między konfliktem ukraińsko-polskim 1942 - 1945 na Kresach Wschodnich, a wydarzeniami z lat 1945 - 1947 na obszarze dzisiejszej Polski.

Strona ukraińska uważa, że akcja „Wisła” była w praktyce częściową realizacją planów przesiedleńczych rozważanych w czasie wojny przez niektóre środowiska polskie, w tym związane z emigracyjnym rządem polskim.

Strona polska nie podziela tego stanowiska.

Obie strony uważają, że w okresie po 1945 roku ani państwo polskie, ani tym bardziej strona ukraińska nie miały szans prowadzenia w pełni suwerennej polityki.

Uczestnicy spotkania stwierdzają, że konflikt polsko-ukraiński, który pochłonął tak wiele ofiar, stanowi najbardziej tragiczną kartę w historii naszych narodów. Apelujemy do Ukraińców i Polaków, aby nie przenosili odpowiedzialności za przestępstwa jednostek i grup na całe nasze narody. Historycy polscy i ukraińscy stwierdzają zgodnie, że nastąpił czas obiektywnego zbadania przyczyn i przebiegu konfliktów, liczby ofiar po obu stronach oraz napisania historii stosunków ukraińsko - polskich.

Podkowa Leśna, 9 czerwca 1994

Strona ukraińska:
doc. Wołodymyr Baran
(Uniwersytet Wołyński w Łucku)

Strona polska:
dr Andrzej Chmielarz
(Wojskowy Instytut Historyczny w Warszawie)

doc. Jurij Danyluk
(Instytut Historii Ukrainy
Narodowej Akademii Nauk Ukrainy
w Kijowie)

prof. Władysław Filar
(Światowy Związek Żołnierzy AK)

prof. Jarosław Isajewycz
(Instytut Ukrainoznawstwa
Narodowej Akademii Nauk Ukrainy
Oddział we Lwowie)

dr Andrzej Friszke
(Instytut Studiów Politycznych
Polskiej Akademii Nauk
w Warszawie)

doc. Wiktor Kowal
(Instytut Historii Ukrainy
Narodowej Akademii Nauk Ukrainy
w Kijowie)

Marek Jasiak
(Wojskowy Instytut Historyczny)

dr Wadym Kowaluk
(Fundacja „Widrodzenia”)

dr Michał Klimecki
(Wojskowy Instytut Historyczny)

doc. Mykola Kuczerepa
(Uniwersytet Wołyński w Łucku)

dr Piotr Mitzner
(Ośrodek KARTA)

prof. Iwan Kyczij
(Uniwersytet Wołyński w Łucku)

Grzegorz Motyka
(Instytut Historii Armii Krajowej)

dr Mykola Łytwyn
(Instytut Ukrainoznawstwa
Narodowej Akademii Nauk Ukrainy
Oddział we Lwowie)

Urszula Olech
(Wojskowy Instytut Historyczny)

doc. Wołodymyr Reprincew
(Instytut Historii Ukrainy
Narodowej Akademii Nauk Ukrainy
w Kijowie)

Władysław Siemaszko
(Światowy Związek Żołnierzy AK)

doc. Oleksander Rubłow
(Instytut Archeografii
Narodowej Akademii Nauk Ukrainy
w Kijowie)

doc. dr hab. Ryszard Torzecki

prof. Mychajło Szwahulak
(Instytut Ukrainoznawstwa
Narodowej Akademii Nauk Ukrainy
Oddział we Lwowie)

Rafał Wnuk
(Instytut Historii AK)